

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีหลักในการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทราบถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย วิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า และเพื่อนำเสนอวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย มีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยในลักษณะกรณีศึกษา (Case study) โดยศึกษาชุมชนชนเผ่าอาข่า จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านอาผ่าพัฒนา หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
2. บ้านอาแป หมู่ 7 ตำบลคอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
3. บ้านแสนใจพัฒนา หมู่ที่ 22 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
4. บ้านเจียงจาไส หมู่ที่ 11 ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
5. บ้านอ้งหล่ออาข่า หมู่ 1 ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
6. บ้านห้วยขี้เหล็ก หมู่ 9 ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

เงื่อนไขการคัดเลือกชุมชน โดยการสำรวจพื้นที่สำหรับการทำวิจัยและการเก็บข้อมูล มีดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านชนเผ่าอาข่าที่มีวิถีการท่องเที่ยวที่ต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิม
2. เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเส้นทางท่องเที่ยวหลักของจังหวัดเชียงราย มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเป็นประจำ มีการดำเนินการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3. เป็นหมู่บ้านที่เปิดเป็นทางการให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปว่าเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว โดยการจัดทำโฮมสเตย์และได้รับขึ้นทะเบียนมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยในปี พ.ศ. 2552 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย, 2552)

4. เป็นชุมชนที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย มีผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน และเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว

ประชากรในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ มี 3 กลุ่มในพื้นที่ 6 หมู่บ้าน ซึ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น จากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ประชาชนในชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และผู้นำทางศาสนา โดยเลือกจากหมู่บ้านละ 5 คน รวมจำนวน 30 คน โดยมีเงื่อนไขของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่สามารถที่สื่อสารภาษาไทยได้

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่ของชุมชน จำนวน 30 คน โดยเลือกจากนักท่องเที่ยวได้เข้าสู่หมู่บ้านในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว คือ ภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลแม่ยาว องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน และองค์การบริหารส่วนตำบลวาวี ภาคเอกชน ได้แก่ มัคคุเทศก์บริษัทนำเที่ยวในจังหวัดเชียงราย สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย และเจ้าหน้าที่สมาคมอาป่า จังหวัดเชียงราย รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 คน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบบันทึกการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ที่สร้างขึ้นและประกอบด้วยข้อความที่ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. แบบสำรวจข้อมูลประเพณี พิธีกรรมในรอบปีของชนเผ่าอาข่า เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชน นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ
4. แบบบันทึกการประชุม เพื่อรวบรวมข้อมูลให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดประชุมประเด็นวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ และนำข้อมูลกลับไปคืนสู่ชุมชน
5. กล้องถ่ายภาพ กล้องบันทึกภาพเคลื่อนไหว เครื่องบันทึกเสียง ในช่วงที่มีการประกอบประเพณี พิธีกรรม โดยใช้พื้นที่การวิจัยเป็นที่ถ่ายทำ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากการศึกษาหนังสือ เอกสารงานวิจัย ตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และสืบค้นข้อมูลทางเว็บไซต์ บทความ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาหรือมีแนวคิดเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากนั้นนำมาสังเคราะห์จัดหมวดหมู่ เพื่อเชื่อมโยงสู่การวิเคราะห์ผลการวิจัย
2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวของผู้วิจัยเอง โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลดังนี้
 - 2.1 การสำรวจ (Survey) โดยสำรวจพื้นที่วิจัย 6 หมู่บ้าน ในสถานการณ์การท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยว การประกอบประเพณี พิธีกรรมในวันสำคัญตามปฏิทินของชนเผ่า
 - 2.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การเดินป่า การให้บริการ การประกอบพิธีกรรม การต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจ (Survey) โดยผู้วิจัยจดบันทึกสถานการณ์การท่องเที่ยว และการดำเนินงานทางการท่องเที่ยวของชุมชน
3. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะเป็นการพูดคุยโดยไม่มีลักษณะของการ

ตั้งคำถาม โดยสัมภาษณ์ ประชากรในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำที่ชุมชนให้ความนับถือ สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย ทำให้บรรยากาศในการสัมภาษณ์เป็นกันเองโดยข้อมูลที่ต้องการนำไปสู่ข้อมูลประเด็นหลัก เช่น การดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว การประกอบพิธีกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. การจัดประชุม เมื่อได้ข้อมูลผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่อีกครั้งต่อที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์ (Analysis) และวิพากษ์ (Dialectic) ร่วมกันเพื่อให้ได้วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นแสดงเครื่องมือและวิธีการดำเนินงานวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษา ได้ดังนี้

กรอบเครื่องมือการดำเนินงานวิจัย

ภาพ 12 กรอบเครื่องมือดำเนินงานวิจัย

การตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยกำหนดขอบเขตการศึกษาและตัวแปรที่ศึกษา แล้วดำเนินการดังนี้

1. สร้างแบบสำรวจข้อมูลประเพณี พิธีกรรมในรอบปีของชนเผ่าอาข่า เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน และแบบสัมภาษณ์กึ่ง โครงสร้างประเด็นความคิดเห็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. นำแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ให้ประธานกรรมการชุมชนและผู้เชี่ยวชาญภายนอก รวม 2 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหาเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขก่อนดำเนินงาน
3. นำแบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ลงพื้นที่วิจัยจำนวน 6 หมู่บ้านเพื่อสำรวจข้อมูลประเพณี พิธีกรรมในรอบปีของชนเผ่าอาข่า จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน และแบบสัมภาษณ์กึ่ง โครงสร้างประเด็นความคิดเห็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนและผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากประชากรในชุมชน ผู้นำชุมชน นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ขั้นตอนในการศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการขั้นตอนการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และสำรวจภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมของชุมชน จากการสำรวจชุมชน เก็บข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมโดยร่วมสังเกตกิจกรรมประเพณี พิธีกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของแต่ละหมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 18 คน และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เกี่ยวกับแนวคิดระบบการท่องเที่ยว แนวคิดการพัฒนาแบบทางเลือก การพัฒนาแนววัฒนธรรม วัฒนธรรมชนเผ่าอาข่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งงานวิจัยและสถิติที่เกี่ยวข้อง สิ่งพิมพ์ทางวิชาการข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และใช้เทคนิคเส้นแบ่งเวลา (Timeline) วิเคราะห์เหตุการณ์ที่

เกิดขึ้นเพื่อทราบถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวของชุมชน จากนั้นนำข้อมูลไปศึกษาต่อในส่วนของผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 วิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ จากประชากรหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของทางการท่องเที่ยว ซึ่งผลที่ได้รับจากการดำเนินการวิจัย คือ ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย โดยนำผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการจัดประชุมในพื้นที่วิจัยเพื่อตรวจสอบข้อมูลองค์ความรู้ และร่วมกันวิเคราะห์หาวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาสรุปผลการวิจัย พร้อมอภิปรายผลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการนำเสนอรายงานการวิจัยครั้งนี้ใช้ โดยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Approach) เป็นหลัก

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชากรในชุมชน และผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และหมอผีประจำหมู่บ้าน ประกอบกับข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยว พฤติกรรมนักท่องเที่ยว แล้วสรุปผลเชิงพรรณนา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมและประเพณี ทำการวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดผลกระทบจากการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการใช้เทคนิคการวิเคราะห์

สถานการณ์ (SWOT Analysis) เพื่อแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่สามารถนำมาจับคู่เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสและอุปสรรค และนำข้อมูลจาก 6 หมู่บ้านมาเปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยว และทำการสรุปผลเชิงพรรณนา

3. การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิธีการจัดการผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยนำข้อมูลจากผลการศึกษาดมวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เข้าสู่การจัดประชุมกลุ่มตัวแทนของชุมชนจากพื้นที่วิจัย ทั้ง 6 แห่ง จำนวน 12 คน ทั้งนี้การจัดประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนมีเป้าหมาย เพื่อร่วมกันประเมินระดับผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความเหมือนและแตกต่างกัน และวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้การจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวทางบก และทางลพ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม มีการกำหนดการประเมินดังนี้

น้ำหนัก (Weight) เป็นการกำหนดช่วงคะแนนของแต่ละปัจจัยจาก 0.0-1.0 กล่าวคือ 0.0 หมายถึงไม่มีความสำคัญเลย ส่วน 1.0 หมายถึงมีความสำคัญมากที่สุด และคะแนนน้ำหนักรวมของทุกปัจจัยมีค่าเท่ากับ 1.0

การประเมินของปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ให้ค่าคะแนนแต่ละปัจจัยสูงสุดคือ 5 ต่ำสุดคือ 1 (Likert Scale) โดย คะแนน 5 แสดงระดับผลกระทบมากที่สุด คะแนน 4 แสดงถึงระดับผลกระทบมาก คะแนน 3 แสดงถึงระดับผลกระทบปานกลาง คะแนน 2 ระดับผลกระทบน้อย และ คะแนน 1 แสดงระดับผลกระทบน้อยที่สุด

การแปลความหมายผล ได้จากสูตรการหาอันตรายภาคชั้น ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรายภาคชั้น} &= \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

1.00 – 1.80 ความหมาย ระดับผลกระทบน้อยที่สุด

1.81 – 2.61 ความหมาย ระดับผลกระทบน้อย

2.62 – 3.41	ความหมาย	ระดับผลกระทบปานกลาง
3.42 – 4.21	ความหมาย	ระดับผลกระทบมาก
4.22 – 5.00	ความหมาย	ระดับผลกระทบมากที่สุด

ข้อมูลทั้งหมดนำมาสรุปผลเชิงพรรณนา